

ואמר רב תחליפא אבוא דרב הונא וכו' חייבי מלקות כו' פשיטא, מ"ש מחייבי אשמות וכו' סד"א התם ממונא הוא כו'. בבאר שבע כתב דה"ה חייבי מיתות ב"ד ליכא כפרה ביו"כ, ונקט בגמ' חייבי מלקות לרבנותא דג"ז לא. וע' ערל"נ דצ"ע מה הרבותא בזה יותר ממיתת ב"ד. ובאמת חייבי כריתות מוכח דליכא כפרה ביו"כ, דהרי עיקר עונש כרת קיצור שנים וכו' וא"כ לעולם עבר יו"כ ובע"כ ליכא כפרה, וע' ערל"נ דה"ה חייבי מיתות י"ל דפשוט דמוכח כן בד' חילוקי כרפה סוף יומא דאפי' יו"כ אינו מספיק לכפר ובעי נמי מיתה וייסורים. ובבאר שבע תמה על הרמ' שהשמיט דין הגמ' דחייבי מלקות לא, וכתב ליקוט"ה דאפשר פשיטא, וכקושיית הגמ', ורק סו"ס בגמ' יש רבותא ולמה השמיטו הרמ'.

יש כאן ה' שאלות בגמ', יולדת מצורע נזיר סוטה ועגלה ערופה. ונדון כל א' לעצמו, ביולדת כאן למסקנא אפי' לר"ש דחוטאת כי קא מייתי קרבן לאשתרוי בקדשים, וברש"י פי' שיש לה כפרה בעיקר הלידה, וכו"ה בשטמ"ק (אות ה) שגורסים כן בעיקר הגמ'. אך המהרש"א בשבועות (ה, א) הוכיח משיטת ר"ת שם דבע"כ חולק על רש"י וס"ל דלר"ש הקרבן בא נמי לכפרה, ורק סו"ס יש נמי חלק הכשר וע"ז א"א ליו"כ להכשיר ולכן מביא מצד ההכשר שבו, אבל אה"נ כה"ג הכפרה יש מצד יו"כ.

ובעיקר הגמ' כאן הוכיח הגרי"ז (חי' הגרי"ז מנחות דף ה) יסוד גדול בעיקר הבנת הסוגיא כאן בכפרת יו"כ, דאמר הגרי"ז דכפשוטו דין של כפרת יו"כ דמכפר על עבירה דאין מכיר בו אלא המקום, היינו דיש לו כפרה מכח יו"כ, וממילא כיון שנתכפר שוב אין צורך בהבאת קרבן. אבל כאן בסוגיין מבואר דאין זה ההבנה, דהרי ס"ד דמהני אפי' ליולדת, והרי ודאי קרבן יולדת בא להכשיר בקדשים, ומה לי שיש כפרה סו"ס בעי קרוב להכשר, ולכתחילה לא תי' כן בגמ' רק מגזה"כ של לכל טומאתם, משמע דמצד סברת הכדשר לא היה טענה בכלל, ומה בכלל ההו"א של הגמ'.

ואמר הגרי"ז דמוכח מזה דעיקר הכפרה של יו"כ על ספק עבירה היינו דדנים דיו"כ הוי ממש הבאת אש"ת, וחטאת העוף ספק, וכמו בחטאת העוף מכשיר ג"כ כמו כן יו"כ יש לו כח להכשיר, ורק תי' דסו"ס הוי טומאה ועל טומאה אינו מכפר. ולמסקנא תי' דלר"ש אכן אינו מכשיר, דאפי' אם הוי ממש כהבאת קרבן סו"ס כח ההכשר אינו אלא ע"י קרבן, אבל עיקר יו"כ מכפר ממש כהקרבנות קרבן. או דאה"נ זהו גופא החזרה דלמסקנא אכן אינו הבאת קרבן ממש אלא מהני במקום הכפרה וממילא א"צ בקרבן.

מצורע. ולמסקנא הכפרה יש לו מכח הנגע עצמו והקרבן רק להכשר. והארכנו לעיל ט, ב דהתם מבואר בר"ש דחטאת הוא דבר המכפרו ופירש"י משום ז' דברים, והוא נגד הגמ' כאן דאינו אלא מכשיר, וע' חת"ס (שו"ת סי' קעד) שהאריך דתלוי במחלוקת ר"י ור"ש, ולעיל הארכנו.

ובעיקר הגמ' מבואר דקרבן מצורע מכשיר, ולשון הגמ' כאן היינו לקדשים, אך לשון הגמ' בשבועות ח, א הוא דמכשירו לבוא בקהל, וכע"ז פירש"י במנחות (ד, ב) דמכשירו לבוא למחנה. וכבר האריכו האחרונים, ע' באר שבע כאן ורש"ש במנחות שם דבע"כ הגמ' בשבועות ל"ד ולשון רש"י צ"ע, דכבר מותר במחנה מיד בציפרים לפני ימי ספירו, ובחקרי לב (או"ח ח"א סי' ב) כתב דאפשר מחנה היינו מחנה שכינה וזה רק אחר קרבנו, וכן דן בשיעורי הגרי"ד במנחות ד, ב.

כמו כן בגמ' גבי נזיר גירסא ראשונה היתה דמכשרת בקדשים, והגיהו, ע' ברכת הזבח ועוד, דצ"ל למיחל עליו נזירות טהרה. והיינו דכבר מותר בקדשים לפני כן. ויש שיטה מחודשת של הר"י מגאש (שבועות לו, א) שמפרש הגמ' כאן כפשטה והוכיח מזה דנזיר טמא אסור בקדשים לפני קרבנו, ודין קרבנו הוא דין של מחו"כ, וכן משמע באמת ברש"י בסוטה (טו, א) ומפרש בנזיר (מה, א) דנזיר טמא אסור בקדשים, וכבר תמה הקה"י (נזיר סי' ג) דזה נגד הגמ' לעיל בפ"ב דנזיר טמא לא הוי מחו"כ, ולדבריהם דאסור בקדשים והקרבן מכשירו לקדשים למה אינו מחו"כ.

וכן תמה עוד מסברא איך יתכן דאסור בקדשים הלא כל טומאתו טומאת מת בלבד וטומאת מת אינה אוסרת בקדשים ומה לי שהוא ג"כ נזיר.

עוד כתבו התוס' בנזיר (נה, ב) דנזיר טמא אינו מחו"כ דאין לו טומאה היוצאה מגופו, ע"ש, ומשמע בלא"ה דמובן שיש לו דין מחו"כ, וכבר עמד הגרי"ז שם בזה דבין כך אינו מחו"כ דמותר בקדשים לפני כן דמהיכ"ת מחמת טומאתו אסור בקדשים.

לגבי סוטה, ת"י אביי דבועל מכיר. וצ"ע דגם היא מכירה אם נבעלה. ורגמ"ה כתב דא"א לדון ידיעה מכוחה דהיא עצמה חתיכה דאיסורא, ועוד כתב דנקטה א' מהם בועל וה"ה האשה. והאחרונים ת"י באופ"א, בבאר שבע כתב דיתכן דהאשה עצמה אינה יודעת אם היתה בעלה או אחר, ויש לאשה עצמה ספק. ובברכת הזבח תמה עליו א"כ חייבת אש"ת ויו"כ מכפר ע"ז. ובברכת הזבח כ' דא"א לדון מכוחה דהיא אומרת שלא חטאה, ויל"ע בזה.

בעגלה ערופה. ולא רץ לא יכופר וכו' פירש"י דהוי גזה"כ דרק בזה יש כפרה ולא ביו"כ. וברגמ"ה פ"י דכתיב כאן דלא הוי כפרה וממילא אין יו"כ מכפר. וצ"ע דלהדיא מבואר בפסוק דהוי כפרה כפר לעמך ישראל וכו', ונכפר להם הדם. ורק אין כפרה להורג, ומ"מ סו"ס הוי כפרה לעיר, וע' נחל איתן (סי' ז אות א) שעמד ע"ז דגם כפרת העיר שייך כפרת יו"כ. ובאבי עזרי (הלכות רוצח ט, ו) ביאר כוונת רגמ"ה ד"ל דכלפי העיר הכפרה הוא זה שיצא מהם הרוצח וזה ודאי ידיעה דאפי' לא ידעינן מי הוא מ"מ ידעינן שבא מהעיר, ולכן מביאים עגלה וזה החטא כולם מכירים בו, ורק א"י מי הרג, ואין הכפרה על ההורג אלא על העיר ולגבי העיר הוי חטא שמכיר בו כולם, ע"ש.

חטאת העוף הבאה על הספק אם משנמלקה נודע לה וכו', ובכל הסוגיא נתחלק אם נודע לה שילדה או לא ילדה, ודינים חלוקים, ונפרש קודם דין חטאת העוף שנודע לה שלא ילדה, והנה, מבואר בגמ' למסקנא דדין המשנה בנודע לה שלא ילדה ואינה חייבת כלל, ומדינא העוף חולין ומותרת בהנאה, ומדרבנן יקרב, וכו' בברייתא להלן דיוצא לחולין.

ובאמת הרי מצינו לעיל באש"ת דהוי נמי קרבן ספק ואפי' נודע שלא אכל נשאר קדוש לרבנן, ומ"ש עוף דלא אמרינן הכי, וברד"ל כתב לחלק דאש"ת הוא קרבן ודאי ונאכל וא"כ שייך ביה לומר דגמר ומקדישו, אבל חטאת העוף הוי רק קרבן ספק והתם לא אמרינן דגמר ומקדיש דיודעת דאינה נאכלת ואינו קרבן ודאי.

עוד חילק בדברי מלכיאל (שו"ת ח"א סי' כט) דעיקר תכלית ומטרת הקרבן חלוק, דאש"ת בא להגן עליו מן הייסורים וא"כ תמיד ליבו נוקפו ורוצה לוודע שיש לו הגנה זו ומקדישו בכל אופן. אבל חטאת העוף אינה להגנה אלא להכשירה להתירה בקדשים, וזהו עיקר מטרת הקרבן, ומה"ט קרב ולכן לא אמרינן גמר ומקדיש בחטאת העוף.

והנה, רש"י כאן הקשה דת"ל כיון דנודע לה שלא ילדה נמצא דהמליקה בעזרה היתה מעשה של חולין בעזרה ומה"ט יהיה אסור בהנאה מדין חולין בעזרה.

ות"י רש"י הידועה היא דדין חולין בעזרה רק בשחיטה ולא במליקה, ולכן אין כאן איסור הנאה, והאחרונים האריכו טובא בדברי רש"י הללו, וכ"כ רש"י בשאר מקומות נמי דאין איסור חולין בעזרה בעוף, ע' לעיל ז, ב ושם רש"י פ"י מצד הדם דאין בו חסרון דאין למזבח אלא דמה, ומצד המליקה פשיטא ליה נמי דאין איסור כרש"י כאן דהוא רק בשחיטה ולא במליקה, וכן מבואר ברש"י סוף תמורה, וע"ש ברעק"א שהאריך בשי' רש"י דאין במליקה משום חולין בעזרה.

ונסכם תוכן דבריהם בקצרה, ועיקר הקושיא על רש"י, היא קושיית השטמ"ק כאן מגמ' בנזיר (כט, א) דא' דחטאת העוף ל"ד לאש"ת דאש"ת נאכל וחטאת העוף מספק אינה נאכלת, שיש בה שני איסורים, דאם לא ילדה הוי חולין בעזרה וג"כ נבלה מצד המליקה, ונמצא להדיא דיש בה איסור של חולין בעזרה ולרש"י צ"ע למה אינה נאכלת. וכבר כתבו התוס' בנזיר (כט, ב) דמוכח בכל הסוגיא דיש איסור חולין בעזרה במליקה כמו בשחיטה, וצ"ע שיטת רש"י כאן.

ומצד הגמ' דמבואר דמותר בהנאה, כתב בשטמ"ק דבע"כ הגמ' כאן כמ"ד חולין בעזרה לאו דאורייתא, ע"ש.

ויש כמה מהלכים ליישב שיטת רש"י; בפנים מאירות (שו"ת ח"ג סי' כט) כתב דכוונת רש"י לומר דעכשיו הרי התירה התורה להביא חטאת העוף ובודאי למעשה יש איסור במליקה אבל התורה התירה להביאה, ולכן אינו סיבה לאיסור הנאה, ורק מדרבנן אסור בהנאה. ורק פשוט לשון רש"י שכתב דלא אסרה תורה אלא שחיטה ולא מליקה משמע דדין כללי הוא ולא רק כאן בחטאת העוף ספק.

במקור חיים בסוף ספרו בחי' מאביו הג"ר יעקב משה כתב ליישב, דבאמת בפרשת חולין בעזרה מצינו ב' איסורים, חדא עיקר השחיטה עצמה דאסור, ושנית גם הבאה לעזרה אסורה ע' תוס' בב"ב פא, ב ועוד, וכן אכילה בעזרה אסור. והנה, האיסור הנאה שיש בחולין בעזרה למ"ד דאורייתא הוא רק בשחיטה בלבד, אבל מביא לשם אינו אסור בהנאה, דשחיטה נלמד מדין שחיטת חוץ כמבואר בקידושין (נז, ב).

ומעתה זהו כוונת רש"י דמצד שחיטת חוץ אינו חייב במליקה ולכן אינו אסור בהנאה, ומ"מ לאכול החטאת אסור משום איסור אכילה בעזרה.

וכן ביארו בשער המלך (שחיטה ב, ב) בשם לשון לימודים, וע' שו"ת בית הלוי (ח"א סי' ב' ס"ק יא) כע"ז דמליקה אינו שחיטה, אבל מעשה מליקה עצמה אסור כמו הבאה אסור בביכורים דמעשה כעים פנים אסור וזהו איסור במליקה שם בנזיר אבל אין איסור הנאה כמו בשחיטה.

ובשער המלך שם כתב ליישב דתלוי במקור האיסור הנאה של חולין בעזרה אם דין הוא רק בשחיטה או אפי' במליקה, דאם הוא מפסוק של וזבחת אז רק שחיטה, אבל אם נלמד מדין שחיטת חוץ דשלי בשלך אסור אף שלך בשלי א"כ אפי' עוף נמי.

מהלך האחרון הוא מש"כ באחיעזר (ח"ב יו"ד סי' ז) לחדש דכל עוף שמת הוי נבלה ומטמאה, ויל"ע בחטאת העוף שנמלק הרי אפשר הוא חולין והוי נבלה ומטמא בבית הבליעה מספק. אמנם י"ל דאינו כן דזה עצמו דהתורה התירנה להבאה א"כ יש בה דין מליקה אפי' אם הוי חולין וזה מספיק לטהרה מידי נבלה בכל אופן. וא"כ בכל חטאת העוף שלא נודע לה אז גם המליקה הוי כשחיטה דמטהרת כמו שחיטה. ורק כאן שנודע לה אז מליקה זו אינה כלום דלא הועילה כשחיטה לטהרה.

והוא חידוש דין דכל חטאת העוף אינה מטמאה כלל אפי' מספק, וכ"כ בחי' רמ"ש בנזיר (כט, א) ביישוב שיטת רש"י, אבל שוב העיר האחיעזר דצ"ע מתוספתא מפורשת (זבחים פ"ז סוף ה"ה) דחטאת העוף מספק מטמאה בבית הבליעה ולהדיא דאינה מטהרת מטמאתה, וע"ש שהאריך דהרמ' השמיטה וי"ל דתלוי אם עגלה ערופה מטהרת כו', ע"ש.

ולסיכום מפורש בגמ' בנזיר דמליקה נמי כשחיטה, וצ"ע מכאן א"כ למה מותר בהנאה מה"ת, ושטמ"ק כתב דקאי למ"ד חולין בעזרה לאו דאורייתא, אבל רש"י כתב דמליקה אינה כשחיטה וצ"ע מגמ' שם, ויש כמה יישובים לרש"י או דהתם אסור מדין אכילה בעזרה, או דתלוי בפסוקים, או דהתם עכ"פ מטהר מנבלה ולכן דומה יותר לשחיטה.

עוד יש לציין בדין נודע שלא ילדה, מה הדין אם נודע רק אחר ההזאה ומיצוי וכו', האם גם התם בקבורה, ובמנח"ח (קמו אות ה) כתב דמציינו לעיל באשם ודאי דאח"כ כבר נתחלף בקדשים פסולים ולכן בשריפה, וכמו כן הכא.

אבל בשו"ת חכם צבי (סי' קסג) מבואר דחטאת העוף מתחילה אינה אלא קרבן ספק ול"ד לשאר קדשים ולעולם רק בקבורה מדרבנן.

וראה עוד באחיעזר (ח"ב סי' ז) שדן להיפך דאחר ההקרבה כבר חל תורת ההקרבה של ספק ואפי' לא צריכה כפרה ופסולה מ"מ פסולה מעיקר הדין כמו חולין בעזרה ודאי וממילא אסורה בהנאה מעיקר הדין. וכ"כ בחי' רמ"ש בנזיר כט, א.

אני אווז פה. לשמוע מה שאמרתי עד כאן ולהמשיך כן לבאר חלק שני. אולי לומר ההקדמה דעד כאן חלק א' ועכשיו חלק ב' מכאן והלאה.

והנה, כ"ז נודע לה שלא ילדה, ונודע שילדה, לפני המליקה תיעשה ודאי, ואחר המליקה נחלקו רב וריו"ח אם נודע אחר מליקה, ולרב ממשיכים בקרבן ודאי.

וכתבו התוס' לעיל (כב, ב) דגם רב מודה אם נודע לה שילדה אחר זריקה ומיצוי אסורה באכילה מגזרה כדין חטאת העוף ספק, ואין זה מדינא, אלא מגזירה שמא יאמרו חטאת העוף ספק נאכלת, ולכן תנן במשנתנו נודע לה לפני מליקה דהכוונה לאפוקי מאחר הזאה, דאז אסורה מדרבנן מגזרה.

ומבואר בתוס' דס"ל דמעיקר הדין אפי' אחר הזאה יצתה ידי חובת קרבנה, ולא אמרינן דהוי קרבן אחר של ספק וא"א לצאת קרבן ודאי. וכן מפורש בפסקי התוס' לעיל שם דאינה חייבת להביא עוד קרבן, דהכל אחד דהוי קרבן חטאת.

אולם בשטמ"ק כאן השמטות (אות יא) כתב בשם מורי הר"מ דאם כבר הקריבה כולה בתורת ספק אז צריכה להביא עוד קרבן בתורת ודאי, ונתקשה באמת בטעם הדבר הלא הכל אותו קרבן ומה לי שהיתה אז בתורת ספק. ובחי' הגרי"ז בספרו (מחו"כ א, ה) האריך מהגר"ח דחטאת העוף הוי חובת הבאה בפנ"ע, וסיים דלפי"ז מתאים עם דברי השטמ"ק דחייבת להביא קרבן אחר דבאמת הוי הבאה וחובה אחרת. ולעיל הארכנו עוד בדף ח בגדר חטאת העוף הבאה על הספק בחלק א' וב'.

ועכ"פ הוא מחלוקת יסודי כאן אם הקרבה בתורת ספק עולה לה לחובת ודאי. וע' בברייתא להלן בשטמ"ק אות יב.